

Propostes de la Fundació Pau Costa per als programes electorals del 12M

Preàmbul

La Fundació Pau Costa és una organització global sense ànim de lucre enfocada en la prevenció i gestió del risc d'incendis forestals des de la perspectiva de l'ecologia del foc.

La creació de la Fundació l'any 2011 va respondre a la voluntat de 60 fundadors, que de manera col·laborativa van posar en marxa la iniciativa de crear una plataforma per aglutinar i compartir coneixement, tan nacional com internacional, d'incendis forestals. Des de llavors, treballem per a connectar investigadors, serveis d'emergència, gestors del paisatge, administració pública, empresa privada i societat amb l'objectiu de recopilar i difondre coneixement i promoure projectes conjunts a escala local, nacional i mundial.

La nostra voluntat de creació de comunitat, de generació i difusió de coneixement té com a últim objectiu fomentar la creació de paisatges resilents al foc i una societat més ben preparada per als riscos d'incendis forestals.

Context a Catalunya

Catalunya s'enfronta a un problema complex. Grans Incendis Forestals (GIF) com el de La Jonquera 2012, Santa Coloma de Queralt 2021 o Pont de Vilomara 2022, han confirmat el que la comunitat d'incendis forestals venia defensant: els incendis del futur (ja del present) són més intensos i comporten conseqüències ecològiques i socials sense precedents. També trobem exemples en altres països que ja advertien d'aquest canvi de tendència: Grècia i Canadà (2023), Austràlia (2009 i 2019), Portugal (2017) Xile (2017, 2023, 2024) o Califòrnia (2018). Per tant, el risc de gran incendi forestal i la seva gestió, en quant a la presa de decisions polítiques per a la seva planificació, pot tenir impactes molt directes en l'activitat econòmica del país, en la població i la seva exposició al risc i en la viabilitat de tota activitat al territori.

Propòsit d'aquest document

El canvi climàtic és una realitat amb la que convivim, els efectes del qual ja s'han fet palès a Catalunya, Europa i el món, amb episodis d'incendis cada vegada més freqüents i virulents.

L'assoliment de paisatges resilents¹ i una societat més ben preparada al risc d'incendis forestals passa per l'acció política. El seguit d'eixos, reptes i propostes que aportem en aquest document són fruit del coneixement generat per la comunitat d'incendis forestals i que la Fundació Pau Costa, com a organització de referència en l'àmbit dels incendis forestals, vol facilitar als partits polítics per a que siguin considerades en els seus programes electorals.

Davant d'aquest nou escenari i de cara a les eleccions al Parlament de Catalunya el proper 12 de maig, des de la Fundació Pau Costa considerem necessari interpellar als partits polítics per a que incloguin com fer front a aquesta problemàtica en els seus programes electorals, ja que els incendis afecten multitud de valors: econòmics, socials, naturals i paisatgístics del nostre territori.

¹Un paisatge resilient és aquell capaç de resistir i adaptar-se a canvis i perturbacions, com ara desastres naturals o impactes humans, mantenint la seva funcionalitat i proporcionant serveis essencials per a la societat i la biodiversitat.

El seguit de reptes i objectius que aportem en aquest document, són en part resultat d'un procés de participació a nivell estatal: el Fòrum de debat i de propostes d'acció per a la gestió dels grans incendis forestals a Espanya, impulsat i liderat per la Fundació Pau Costa, que es va dur a terme els dies 29 i 30 de març de 2023 a Madrid, i que va resultar en la "*Declaració per a la gestió dels grans incendis forestals a Espanya*". Llavors, vam comptar amb 58 membres de la comunitat d'incendis forestals amb diferents perfils i visions professionals i socials, per a deliberar amb una visió àmplia i integradora sobre la manera més sostenible i eficient de gestionar el risc de grans incendis forestals a curt, mitjà i llarg termini a Espanya. Ara, hem afegit el coneixement i l'experiència acumulats d'experts rellevants de l'àmbit català, per a abordar aquesta proposta a nivell de país, convidant-los a manifestar les seves inquietuds i a fer les seves propostes per revisar, actualitzar i establir un nou enfocament comú per a una efectiva i segura gestió dels incendis forestals a curt, mitjà i llarg termini al nostre país.

A continuació es detallen els eixos, els reptes i les propostes que la Fundació Pau Costa considera prioritaris a tenir en compte de cara a les eleccions del 12M:

EIX 1: GOVERNANÇA INSTITUCIONAL I COL·LABORATIVA

EIX 2: GESTIÓ DEL TERRITORI I PAISATGES AGROFORESTALS

EIX 3: PAISATGE RURAL VIU

EIX 4: SENSIBILITZACIÓ, CONSCIENCIACIÓ I AUTOPROTECCIÓ DE LA POBLACIÓ

EIX 1: GOVERNANÇA INSTITUCIONAL I COL·LABORATIVA

Repte: és necessari optimitzar la col·laboració entre les diferents unitats de l'administració que contribueixen a la gestió del risc d'incendi, evitant possibles duplicitats, risc d'incongruències, afavorint l'ús eficient dels recursos disponibles i una millor coordinació de les polítiques sectorials.

Propostes:

1. Redacció i aprovació d'una estratègia nacional i transversal per a la gestió del risc d'incendis forestals, que promogui la col·laboració eficaç entre les diferents unitats de l'administració de la Generalitat amb l'administració provincial, local i els actors privats:

1.1. Garantir que s'impulsi l'estratègia, assegurant la coordinació i transversalitat de les accions en l'administració i es garanteixi una governança compartida amb actors privats.

1.2. Uniformitzar els criteris per la prioritització de les accions de prevenció d'incendis a escala de massís, entre la Generalitat de Catalunya, les Diputacions, els Consells Comarcals, els municipis implicats i el sector agroforestal.

1.3. Vetllar per la coherència entre les diferents legislacions sectorials tot garantint la implementació de les diferents alternatives per tal d'assegurar la protecció de les persones, béns i del medi natural.

1.4. Integrar les polítiques de prevenció d'incendis forestals i la seva planificació, amb les polítiques agrícoles.

2. Revisió del marc legislatiu i jurídic: avaluar l'oportunitat d'una norma bàsica integral en matèria de gestió del risc d'incendi forestal.

3. Legislar per considerar les infraestructures de protecció i prevenció d'incendis com elements d'utilitat pública perquè siguin d'execució forçosa, facilitant-ne la planificació, execució i manteniment.

4. Impulsar els convenis entre les Diputacions i els municipis (cooperació vertical i horitzontal)) per facilitar l'execució de les accions de prevenció, a través de compartir i contractar recursos, sempre tenint en compte el sector agroforestal i ramader de Catalunya i les directrius de prevenció de l'òrgan competent de la Generalitat.

EIX 2: PLANIFICACIÓ TERRITORIAL I PAISATGES AGROFORESTALS

Repte: planificar i promoure paisatges diversos, resistents i resilients que ajudin a gestionar els incendis, dinamitzant la bioeconomia, el desenvolupament rural, la gestió forestal, el mosaic agroforestal, la ramaderia extensiva, i l'ordenació de l'urbanisme.

Propostes:

1. Potenciar dins el planejament territorial tots aquells aspectes sectorials que contribueixen a la reducció del risc d'incendi, com són el paisatge en mosaic, o integrant en el planejament urbanístic les disposicions necessàries per a tenir en compte el risc d'incendi de forma efectiva, tot evitant generar nous elements exposats o generar una societat i economies vulnerables.

2. Integrar/alinear les planificacions a diferents escales i sectors (PPP², PORF³, PORN⁴, PRUG⁵, plans de prevenció d'incendis, plans de gestió forestal, projectes ordenació forestal, plans especials d'espais naturals, etc.) amb el règim actual d'incendis forestals.

3. Legislar a favor de la incorporació de la perspectiva dels incendis forestals a la planificació i ordenació del territori, i del conjunt de polítiques sectorials, de manera integral i transversal, i vinculant davant la presa de decisions.

4. Incloure el risc d'incendi en la revisió de tots els Plans Territorials Parcials (pertocarà fer-ne la revisió en la nova legislatura d'acord amb la vigència del PTP actual), al igual que ho ha fet l'avantprojecte del PTP del Penedès⁶.

² Perímetre de Protecció Prioritària

³ Pla d'Ordenació de Recursos Forestals

⁴ PORN: Pla d'ordenació de recursos naturals

⁵ Pla Rector d'Ús i Gestió

⁶ PTP del Penedès: https://territori.gencat.cat/web/.content/home/06_territori_i_urbanisme/01_ordenacio_del_territori/20_plans_territorials/plans_territorials_parcial/PTP_Penedes/doc_avantprojecte_PTP_Penedes.pdf

5. Desclassificar sòls urbanitzables amb elevada exposició o vulnerabilitat a l'impacte dels incendis forestals, així com determinar la infraestructura verda estratègica de protecció dels assentaments vers els incendis forestals.

6. Redactar i aprovar del Pla Territorial Sectorial d'espais agraris.

Repte: : avançar cap a paisatges forestals amb estructures de bosc que dificultin, i no pas afavoreixin, la propagació dels incendis amb elevada intensitat que escapen de la capacitat de control dels mitjans d'extinció, tot generant boscos saludables, biodiversos, capaços de sostenir l'economia rural i de generar serveis ecosistèmics estratègics com la fixació de carboni i la conservació de la biodiversitat forestal.

Propostes:

7. Aprovar el Pla General de Política Forestal de Catalunya 2024-2040 (PGPF2040) Actualment es troba en fase de redacció segons l'Acord de Govern per a la formulació del PGPF2040, i cal assegurar la seva aprovació el 2025.

8. Fomentar les solucions basades en la natura, la bioeconomia i el context socio-econòmic concret, integrant la valorització dels productes i serveis del bosc i sistemes agroforestals, tant fusters com no fusters, com serveis ecosistèmics, i implementant una gestió forestal sostenible des del punt de vista ambiental i socioeconòmic.

9. Fomentar les solucions basades en la natura als models de gestió forestal per promoure paisatges resilents, considerant les realitats socials de cada territori, que han de contemplar, tant l'herbivorisme domèstic com també el silvestre i els ramats no productius (allà on no arribi la ramaderia extensiva) així com l'ús del foc

10. Disposar de serveis de gestió forestal i del medi natural, i d'extinció d'incendis, que incorporin l'ús ecològic del foc com a eina per a gestionar el creixement de la vegetació (pastures, sotabosc) i la gestió d'hàbitats i millora de la biodiversitat. A més, integrar la contribució que determinats incendis, de forma planificada, poden fer en el control de la vegetació i la prevenció de futurs incendis sense control, dimensionant i formant adequadament els nous recursos que siguin necessaris.

11. Promoure una regulació sobre l'ús del foc i gestió d'incendis, adaptada al règim de foc sostenible, atenent a la dimensió sociocultural del territori i les capacitats dels serveis de prevenció i extinció d'incendis.

12. Augmentar la inversió en gestió forestal sostenible i tractaments de millora del bosc, fomentant, amb ajuts a la propietat forestal i un programa de seguiment, la gestió forestal sostenible amb objectiu preferent d'adaptació dels boscos als principals impactes del canvi climàtic.

13. Avançar cap a boscos més resistents i resilents als incendis forestals, més sans i vitals, més madurs i biodiversos, que proveeixin el màxim de serveis i funcions, sent segurs per a la societat.

EIX 3: PAISATGE RURAL VIU

Repte: potenciar un món rural viu, amb un sector primari d'alt valor socioambiental i viable, que contribueixi a generar paisatges resilents i segurs.

Propostes:

1. Promoure la bioeconomia associada als boscos, tot impulsant inversions en I+D en l'àmbit de la revalorització dels productes fusters i no fusters del bosc, així com impulsant models de valorització dels serveis ecosistèmics dels boscos, que reinverteixin en la gestió sostenible i multifuncional dels boscos.

2. Fomentar el pagament per serveis ecosistèmics, establint compensacions justes per la prestació dels serveis ambientals per part del sector primari.

3. Definir un pla d'acció dotat de pressupost, per tal d'implementar les mesures identificades en el Pla Estratègic de la Ramaderia Extensiva a Catalunya (PEREC).

4. Vetllar per una PAC justa i adaptada a la heterogeneïtat del territori: coeficients de pastura, procés lògic en les noves joves incorporacions agràries, ajudar i acompanyar en els relleus generacionals.

5. Fomentar que els Ajuntaments, les Diputacions i la Generalitat estableixin un cens públic i operatiu de terres agrícoles i forestals abandonades per, o bé promocionar-hi una nova activitat productiva i sostenible del sector primari o bé promocionar-hi l'herbivoria i/o l'ús del foc controlat.

6. Facilitar l'accés a la terra a les joves incorporacions al sector primari, i en especial en aquelles terres abandonades que es posin de nou a producció.

7. Protegir les activitats al territori que contribueixen a la mitigació del risc d'incendi i la preservació de valors socials, culturals i de biodiversitat (ramaderia extensiva, etc.).

8. Desenvolupar un programa de pagament per a serveis ecosistèmics específic per a la silvopastura prescrita en àrees estratègiques, per a la prevenció d'incendis forestals i la biodiversitat.

9. Instaurar una oficina Única de Ramaderia Extensiva, per optimitzar recursos i agilitzar i facilitar la burocràcia al sector ramader extensiu.

10. Reduir l'impacte a Catalunya de la Llei 7/2022 de residus i sòls contaminats, que prohibeix la crema de residus vegetals generats en l'entorn agrari o silvícola. Aquesta prohibició té un enorme impacte en l'acumulació de restes vegetals a camps, marges i boscos.

EIX 4: SENSIBILITZACIÓ, CONSCIENCIACIÓ I AUTOPROTECCIÓ DE LA POBLACIÓ

Repte: promoure la sensibilització, conscienciació i una cultura de prevenció i resposta eficaç (autoprotecció) entre la població, per a protegir les persones i els seus béns davant els riscos i les amenaces dels grans incendis forestals.

Propostes:

1. Impulsar un programa de capacitació i acció comunitària que promogui la importància pel ciutadà de protegir la seva casa i el seu veïnat, per a fomentar l'autoprotecció en les comunitats exposades al risc d'incendi.

2. Incorporar al currículum educatiu un pla formatiu que integri els incendis forestals, el paper del foc en l'àmbit mediterrani, la gestió del paisatge i la bioeconomia des de primària fins a secundària, fomentant una cultura de prevenció de grans incendis forestals i gestió corresponsable del risc.

3. Crear programes i campanyes d'informació i conscienciació davant el nou escenari de grans incendis forestals.

4. Promoure un canvi de percepció social dels incendis forestals i posar en valor la contribució dels sectors primaris en la gestió del risc d'incendis mitjançant la gestió del paisatge.

5. Abandonar el discurs de la por (tots contra el foc, foc zero) vers un discurs de corresponsabilitat de la població en l'ús del foc.

Repte: s'ha de garantir a mitjà termini (10-15 anys) que les persones que viuen en entorns d'interfície urbana-forestal (urbanitzacions, pobles, polígons, carreteres, etc.), tinguin garantida la seva seguretat, així com la seguretat de les instal·lacions i activitats que s'hi desenvolupen. Els darrers incendis ocorreguts en zones d'interfície urbana-forestal han posat de manifest les mancances actuals en les prescripcions de la normativa i en l'aplicació d'aquestes

Propostes:

6. Revisar el marc normatiu actual en matèria d'urbanització i construcció a la interfície urbana-forestal: incorporar consideracions de planificació urbana com ara restriccions de construcció en zones de risc d'incendi elevat.

7. Fomentar el desenvolupament i l'ús de guies tècniques per a la construcció resilient, que incorporin criteris per a la selecció de materials i sistemes constructius resistents al foc i recomanacions per a la reducció de la vulnerabilitat.

8. Vetllar per l'execució i el manteniment del 100% de les franges de protecció perimetral necessàries en urbanitzacions a la interfície urbana-forestal.

9. Impulsar una anàlisi tècnica de l'eficàcia de franges de protecció perimetral en urbanitzacions i proposar millores en la definició i caracterització pel que fa al seu disseny: ubicació, amplada i tractaments.

10. Fomentar l'anàlisi dels instruments de planificació actual (Plans d'Autoprotecció, Plans d'Actuació Municipal, Plans d'Emergència) per poder-hi incorporar el risc d'impacte d'un incendi forestal en establiments industrials i infraestructures crítiques.

11. Fomentar l'elaboració de guies metodològiques per a l'anàlisi de vulnerabilitats i càlculs d'exposició

Juntament amb l'equip tècnic de la Fundació Pau Costa, han participat en l'elaboració d'aquest document, els següents experts:

Eduard Plana.

*Responsable del grup de Política Forestal i Governança del Risc del Centre de Ciència i Tecnologia Forestal de Catalunya (CTFC).
Fundador de la Fundació Pau Costa.*

Marta Serra.

Presidenta del Col·legi de Geògrafs de Catalunya. Investigadora del grup de Política Forestal i Governança del Risc del Centre de Ciència i Tecnologia Forestal de Catalunya (CTFC).

Elsa Pastor.

Catedràtica del Centre d'Estudis del Risc Tecnològic (CERTEC) de la UPC.

Jordi Pagès.

*Analista d'incendis. Soci de la Cooperativa Forest4 SCCL.
Fundador de la Fundació Pau Costa.*

Ricard Baqués.

Tècnic del Consorci de la Serra de Llaberia. Fundador de la Fundació Pau Costa.

Pepa Morán.

Doctora arquitecta i paisatgista, professora del DUOT ETSAB-UPC. Vocal del Patronat de la Fundació Pau Costa.

Míriam Piqué.

*Responsable del Programa de Gestió Forestal Multifuncional del Centre de Ciència i Tecnologia Forestal de Catalunya (CTFC).
Presidenta del Patronat de la Fundació Pau Costa. Fundadora de la Fundació Pau Costa.*

David Comas.

Vicepresident del Col·legi de Geògrafs de Catalunya.